

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

31. Quomodo à Personis, Rebus & Signis concitetur Iracundia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

Sextò , non modò præsentis mali vis erit erit commemoranda, sed etiam futuri, si talis iniuria fuerit impunita; terror ex varijs adiunctis incutiendus.

Septimò, si qua externa species animos irritare acrius potest, tempore & loco erit adhibenda.

Octavò, si suspicio sit affectati motus, aut animi priuato odio iniquè affecti, omni lentè, remissè, callidè oratores progredi solent, & simplicem magis rei narrationem quàm vllam amplificationem pertexere.

Nonò, permagna habenda est rerum, personarum, locorum, temporumque ratio, vt pro istorum varietate motus aut fiat acuri, aut lenes, aut mediocres: nec sint comiè iracundi, nec muliebres, nec tragicis minis & doloribus intemperantes.

Decimò, curandum est vt orator decorum personæ retineat, neque ipse actione intemperanter abutatur: quæ omnia plenius exemplis illustro.

Quomodo à personis, rebus, & signis, concitetur iracundia.

CAPVT XXXI.

Persona in odium adducitur à vitijs animi & corporis, atque ipsius conditionis indig-

Cic. de Nat. deor. 1. 2. 3.

nitate. Is Ciceronis modus quam optimus mihi videtur. Etenim si vnum hominem deterrimum, postea præstanti aliquis ingenio, fictis conquisitisque vitijs deformatum vellet educere, nullum profectò dedecus reperire posset, quod in hoc non inesset, multa que in eo defixa, ac penitus hærentia præteriret. Appositum initium, pergit, & ad commouendos animos deterrima affert vitia, contra Deos, patriam, parentes, quæ homo ille perpetravit: *Dixi, (inquit) immortalibus*, & patriæ nos primam natura conciliat: eodem enim tempore, & suscipimur in lucem, & hoc spiritu cœlesti augemur: & in certam sedem ciuitatis ac libertatis ascribimur: iste parentum nomen, sacra, memoriam, Fontiano nomine obruit, Deorum ignes solemnes, mensas, additos ac penetrales focos occultat, & manibus non iniusta solum, sed etiam inaudita sacra inexpiabili scelere pertuertit; idemque earum templum inflammavit Dearum, quarum ope etiam alijs incendijs subuenitur. Quid de patria loquar, quæ primum eum ciuem vi, ferro, periculis, vrbis, omnibus patriæ præsidijs depulit, quem vos patriæ conseruatorem esse sapissimè iudicaueritis, &c.

Hæc oratio grauis est, distributa, & pedetentim exaggerata. Audiam Gregorianæ eloquentiæ fulmen, vt Cappadocem describens, in odium adducat.

Gregorius Nazianzenus Orat. XXI. in Athanasium.

Τέρας ἢ Καππαδόκειον, ἐκ τῶν ἑσχατιῶν ἡμετέρων ὀρμυδάμων, ποικρόν τὸ γένος, ποικρότερον τῶν διδνοῖα, ὀνδὲ πανταλῶς ἐλεύθερον, ἀλλ' ἐπίμικτον, οἷον τὸ τῆ μόνων γινώσκοντα τὰ πρῶτα Σαπίσης ἀλλοτρία δουλοῦν, καὶ μάξις ἔνιον, πάντα καὶ ποιῶν καὶ λέγειν ἐπὶ τῆ γαστρὶ μεμαθηκός, τὰ τελευταία δ' καὶ πολιτεία παρισφδαρὲν, καὶ πιστευθὲν ταύτης τὰ ἑσχατα, ὅθ' ὕβριον κρεῖων ὑποδοχέα γινέσθαι, οἷς το στρατιωτικὸν βέρεται. εἶτα καὶ κερὸν περὶ τῶν πσιν γινώσκον, καὶ τῆ γαστρὶ πολιτευσάμενον ἐπειδὴν τὸ σῶμα ὑπελείπετο μόνον, δρασμὸν ὀνοῖα, καὶ ἄλλαν δὲ ἄλλης ἀκρίβειαν χῶραν, καὶ πάλιν. (οἷα τὰ τῶν φυγάδων) τῶν

Cappadox quoddam monstrum, ex vlti Improbis mis terræ nostræ finibus oriandum, ma- scriptis. lum genere, animo peius, ne omni quidem ex parte liberum, sed dubium ac permixtum; cuiusmodi mularum genus esse constat; primum alienæ mensæ mancipium, atque officina vana, sicque comparatum & edoctum, vt omnia ad ventris gratiam tum faceret, tum loqueretur; tandem cum ad Rempubl. gerendam peltiferè se contulisset, atque extremo & sordidissimo illius mueri, hoc est, suillis catribus, quibus turba militaris alitur, suscipiendis præfectus fuisset, atque in commisso sibi negotio infidum se præbuit, totamque muneris sui administrationem ad ventrem retulisset, posteaquam nihil illi præter corpus reliquum fuit: profugendi consilium capit, atque aliam ex alia regionem, ac ciuitatem (vt fugitiuorum mos

ἐπὶ κακῶ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας. οἷόν τις Αἰ-
γυπτιακὴ πλῆγὴ τὴν Αλεξανδρίαν καταλαμ-
βάνει, ἐν ταῦτα τ' ἄλλοι ἴσονται, καὶ τῆς κακῆς
γίγνασθαι ἀρχεται, καὶ ἢν τὰλλα μὲν οὐδενὸς ἀξιοῦσι,
οὐ λόγων ἐλευθέρων μετασχῆναι οὐ τὴν συν-
σίαν παύσει. οὐκ εὐτελείας σχῆμα γ' οὐδ' ἂν
καὶ πλάσμα κινδὸν περιεκέλευτο, κακῆς γίγνασθαι
καὶ συγγέαι πράγματα πάντων δεινότα-
τα.

mos est) subinde permutans, postremò ad com-
munem Ecclesiæ perniciem, instar cuiusdam
Ægyptiacæ plagæ. Alexandriam inuadit. Hic
vagari desinit; improbitatem autem, & verfu-
tiam auspicatur. Ac cætera quidem nullius
pretij erat, nō liberalibus disciplinis imbutus,
non in congressu, & colloquio facetus, non
pietatis laruam saltem, & inquam speciem
præferens, verum ad suscipienda facinora, res-
que perturbandas appositisissimus.

Item Iuliani orat. 1111.

Αλλ' ἐποίησεν με μαντικὸν ἢ τῷ θεῷ ἀν-
μαλία, καὶ τὸ περιττὸν τ' ἐκείσεως. εἴπερ
μάντις ἀριστός, ὅς τις εἰκάσειν οἶδε καλῶς. οὐδε-
νὸς γὰρ ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστὸν, αὐχὴν ἀ-
παγῆς, ὡμοὶ παλλόμενοι, καὶ ἀνασηκέμενοι. ἀφ-
θαλμὸς σοβέμενος, καὶ περιφρόμενος, καὶ μα-
ντικὸν βλέπων, πόδες ἀσταθῆντες, καὶ μετακλῶζον-
τες, μυκτῆρ ὕβριν πνέων, καὶ περιφρόνησιν προ-
σώπῃ σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φέ-
ροντες γέλατες ἀχράταις τῆς καὶ βρασμάτωδεις,
νεύσεις καὶ ἀκαιτύσεις, σὺν οὐδενὶ λόγῳ, λόγῳ
ἰσάμενος, καὶ κοπιόμενος πνεύματι, ἐρωτήσεις
ἀτακτοὶ, καὶ ἀσύνετοι, ἀποκρίσεις οὐδ' ἐν τῆσιν ἀ-
μείνεις, ἀλλήλους ἐπειμαίνουσαι, καὶ οὐκ εὐσα-
δεῖς, οὐδὲ τάξει προῖσσαι παιδείσεως. τί ἂν
καθ' ἕκασον γράφοιμι; τῶτον πρὸ τ' ἔργων εἰδεα-
σάμενος, ὃν καὶ ἐπὶ τ' ἔργων ἐγνώρισσα.

Sed memorum, ac gestus ipsius inæquabili-
tas, atque ingens quædam mentis emotio
vatem efficiebat; siquidem vates ille optimus
est, qui recte conijcere nouit. Neque enim mi-
hi boni quicquam significare videbantur, cer-
uix minimè firma, humeri, quos subinde agi-
tabat, & atollebat, oculus vagus, & oërrans,
ac furiosum quiddam intuens, pedes instabi-
les, & tirubantes, natus contumeliam spirans,
vultus lineamenta ridicula, idem significantes
risus proterui, & æstuanter; nutus, & renutus
omni ratione carentes; sermo hærens, spirita-
que intercisus; interrogationes præcipientes &
impetite, responsiones his nihilo meliores; alię
in alias insultantes, non autem graues, & con-
stantes, nec eruditionis ordine progredientes.
Quid singula describere necesse est! Talem an-
te opera conspicatus sum, qualem in ope-
ribus postea cogno-
ui.

Iuliani de-
scriptio.

Sidon.
Apol. ep. 13.
lib. 3.

Eodem genio, sed impari stylo, Gnatonem
improborum signiferum, Sidonius Apollina-
ris efformat, de quo plenius in libro descrip-
tionum, post multa eius crimina addit;
Fœculentiæ omninò par cloacali, quæ quò
plus commota, plus fœtida est. Ita viuens,
paucis voluptati, nullis amori, omnibus risui,
vesicariū ruptor, fractorque ferularum, biben-
di auidus, auidior detrahendi, rabido pariter
ore spirans cœnum, spumans vinum, loquens
venenum, facit ambigi, putidior, temulentior,
an facinorosior existimetur.
[Subiungit de corpore.]
Præmureò ille sordidior est, atque deformior

cadauere rogali, quod facibus ad motis semi-
combustum, moxque sidente strue torrium
deuolutum, reddere pyræ iam fastidiosæ
pollinctor exhorret. Præter hæc lumina ge-
rit idem lumine carentia, quæ Stygiæ vice pa-
ludis volunt lachrymas per tenebras, gerit &
auree immanitate barrinas, quarum fistulam
biforem pellis vlcerosâ circumuenit faxeis
nodis, & tofosis humore verrucis; per margi-
nem curuum protuberantibus, portat & na-
sum, qui cum sit amplus in foraminibus, &
strictus in spina, sic patet horrori, quod an-
gustatur olfactui, prætendit os etiam labris
plumbeum, rictu ferinum, gingiuis purulen-
tum.

Ecc
tum,

tum, dentibus buxeum. Et cetera, quae ille grandi, & horribili oratione.

Omitto quae habet Demosthenes in Aeschinem, Aristogitonem, & Midiam: Cicero in Pisonem, Vatianum, Clodium, Antonium & ceteros.

Iam ubi hac & simili proposita immanitate, obiecta est eius, qui in odium adducitur species, si contra laesa personae dignitas opponatur, consurgit indignatio, ut

Cic. 4. Philipp.

Est igitur, Quirites, P. R. Victori omnium gentium, omne certamen cum percussore, cum latrone, cum Spartaco.

Sallust. in orat. Philipp.

Et apud Sallustium. Proh Di! boni, qui hanc urbem, omnia cura adhuc regitis: Marcus Emilius omnium flagitiosorum postremus, qui peior, an ignavior sit, deliberari non potest, exercitum opprimendae libertatis habet, & se e contempto metuendum effecit: vos muscantes, & retractantes verbis, & vatum carminibus, pacem optatis magis quam defenditis?

In facto demum proponendo, & aptissimis verbis, atque sententijs explicando, per magna totius affectus vis consistit.

Greg. Nazianz. orat. 3. in Iulianum.

Quid illud Masei Arcehusij, martyrium, quod narrantur a D. Gregorio Nazianzeno, si ne iusto iracundiae dolore in authorem supplicij, & singulari in Martyrem miseratione, audiat?

Ducebatur senex sacerdos, Athleta voluntarius, per mediam civitatem, omnibus, praeter persecutores & carnifices, tum ob aetatem venerabilis, tum ob vitae probitatem venerabilior. Ducebatur porro ab omnibus cuiuslibet aetatis, & conditionis, ac fortunae, aequae urgentibus viris, & foeminis, adolescentibus, & senibus: tam qui publica negotia administrabant, quam qui honoribus, ac dignitatibus praediti erant; atque hoc unum certamen leuotis propositum erat, ut furoris aduersus senem immanitate sese mutuo superarent, omnibusque pietatis pars esse censebatur. quam plurimis eum malis afficere, pugilemque senem, aduersus totam civitatem decertantem superare. Reptabatur per plateas, volutabatur in cloacis: crinibus, & quavis alia corporis parte admixta, nempe cruciatibus, contumelia ab ijs trahabatur, qui in Mithrae sacris huiusmodi supplicijs iuste cruciantur. A pueris ad pueros pendulus remittebatur, qui cultris pennarijs generosum illud corpus certatim excipientes, a star ludi diram agebant tragœdiam.

Tormentis etiam tibia illius ad ipsa usque

ossa comprimebantur, Ineis filis amputabantur aures, tenuissimis quidem illis sed firmissimis. Ipse interim sporta in altum sublatus, melle, & infculo vndique perfusus, apibus, & vespis meridiano tempore pungebatur, ardentissimo sole lucente, atque huic quidem carnes colliquante, illis autem beataram carnijum, non enim dixerim miserarum; esum acriorem efficiente.

Haec e Graecis Latine expressa, ne Graecis usque testimonijs paginas oneremus: quae vel liquidè, simpliciterque narrata, ad motus concitandos vim habent non mediocrem.

Sic Galgacus apud Cornelium Tacitum, Corn. Tac. Britannorum suorum animos, odijs aduersus eum in vitam populum Romanum irritans, quam excelsè, & Agricola Romanorum crudelitatem, & suorum miserias narrat?

Raptores (inquit) orbis, postquam euacta vastantibus defuere terras & mare scrutantur: si locuples hostis est, auarissimi pauper, ambitiosissimi: quos non oriens, non occidentis fatiaverit. Solum omnium opes, atque inopiam pari affectu concupiscunt: Auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique, ac propinquos suos natura charissimos esse voluit: hi per delectus alibi seruituti auferuntur. Coniuges, sororesque, & si hostilem libidinem effugiant, nomine anticorum, atque hospitium polluntur. Bona, fortunaeque in tributum egerunt, in annonam frumentum, corpora ipsa, ac manus syluis, ac paludibus emaniendis, verbera inter, ac contumelias conterunt. Nata seruituti mancipia semel veniunt, atque vitro a dominis aluntur: Britannia seruitutem suam quotidie emit, quotidie pascit. Haec ad mouendam iracundiam graui-
Demosth. de falsa loquutione.

Και τριακοντα σωμιας εαυτω παραγαμενα ο κατ'αρεστος πολμη et βλεπειν εις υμας. Deinde tot criminum sibi conscius inapurus ille audebit in nos intueri, Et contra Aristogitonēs και ου εις υμων χολωσθε οργην. εχων φανησιν εφ' εις ο βλεπουσ οδρος χ' αναδης εθραπος ουτοσ εις εαυτω τοδε νομης. Nullus deinde vestrum succensere, & irasci videbitur, in ijs quibus execrandus ille, & exhausti pudoris homo leges violat.

Haec sunt faces, & classica. Quid Cicero: quo genio in odium, & iracundiam rapit?

Cam.

Cum quidem tu, d' vecors, & amens, cum omnes boni, abdit, inclusique morerent, tepla gement, te ceta ipsa vrbis lugerent, complexus es illud funestum animal, ex nefarijs stupris, & ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum: Atque eodē templo, eodem ia loci vestigio, & temporis, arbitria non mei solum, sed patrie funeris abstulisti. Quid ego illorum dierum epulas? quid lætitiarum, & gratulationē tuam? quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperatissimas perpotationes prædicem? Quis te illis diebus sobrium? quis agentem aliquid, quod esset libero dignum; quis denique in publico vidit: cum collegæ tui domus cantu, & cymbalis personaret; cumque ipse nudus in conuiuio saltaret: in quo, ne tum quidem, cum illum suum saltatorium versaret orbem, fortuna rotam per te mēsebat. Hic autem, non tam concinnus hellus, non tam musicus, iacebat in suo Græcorum fœtore, atque vino, quod quidem istius in illis Reip. luctibus, quasi saliquod Lapitharum, aut Centauroorum conuiuium ferebatur: quo nemo potest dicere, vtrū iste plus biberit, an vomuerit, an effuderit.

Hæc crudelitas, & turpitudine tam sublimi oratione expressa, ingentes habet aculeos. Post hæc modò vibrantur confertæ exclamationes: vt, O tenebræ, d' lutum, d' sordes! [Et alibi:] O scelus, d' portentum in vltimas terras exportandum! [Et rursus] O spectaculum miserum, atque acerbam, ludibrio esse Vrbis gloriam, P. R. nomen, in hominum conuentu, atque multitudine, piratico Myoparone, in portu Syracusarum, de classe populi Romani triumphum agat pirata, cum prætoris nequissimi, acerbissimi que nauim prædonum remi aspergerent.

Modò apostrophæ, & conuersiones accedunt ad homines, ad Deos, vt,

Per Deos Immortales, Iudices, quo tandem animo sedetis, aut hæc quemadmodum auditis: vtrum, ego desipio, & plusquam satis est, doleo in tanta calamitate, miseriaque sociorū? an vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus, & mæror pari sensu doloris afficit, &c Ad Deos, vt *καλῶ ἢ ἵνα γέρον ὁ μῶν, ὡ ἀνδρες*

Ἀδελφοὶ τοῦς θεοῦς ἀπαντα,

Modò comparata proferuntur exempla. Quis hoc fecit vlla in Schytia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret, lugere nō siceret? mærorem relinquis, mæroris aufers insignia:

eripis lachrymas, non consolando, sed minando.

Modò per prosopopœias orationes exprimuntur, mortui ipsi ad tribunal Iudicium, & consessum auditorum appellantur; siquidem Orestes apud Libanium, aptè admodum patris demortui animam, & Apollinem Pythium, tanquam innocentia suæ propugnatores, aduocat. Ad summum tanquam basilis exploduntur indignationes, execrationes, diræ, & cætera id genus, de quibus in figuris. Ad duntur etiam miræ, & varij terrores incutiuntur, vt [Exit, erit illud tempus] & similia.

Quod si etiam signa extiterint, vt corpora sputate tractata; huores, cruor, yulaera, vestes, gladij, suppliciorum instrumenta

Signa externa aptè hic proferantur. Clotildis, Clodouari filia, & Childeberti, Clotarij, atque Theodotici Regum Franco- rum soror, ab Almarico Rege Visigothorum Ariano, cui nupserat, ignominiose, duriterque tractata, imbutum suo cruore sudarium ad fratres Reges misit, quibus veluti Isteris sanguine exaratis perciti, classicum tota Francia cecinerunt, & immane illud bellum constârunt; quo res Visigothorum prorsus attrita ceciderunt. Nec alia res magis P. R. excitauit, quam cum Antonius Cæsaris vestem explicans exclamauit;

Ὡς πολὺς ἔσται παραγμὴς, ἢ ἐπὶ τούτῳ μόνον ὡς ἔοικεν, ἔλαβες, ἢ ἐπὶ ταύτῃ σφραγῆς.

Paul. A. E. mil. l. 3. Diol. l. 44.

De varietate motuum iracundie, & eorum usu.

Ac de vitiosis motibus in hoc genere.

C A P V T X X X I I.

ADhibenda est à prudenti scilicet oratore permagna in hisce motibus concitandis temperies, vt insanos quosque, & ignavos reijciat: sanos contra, & generosos studiosissimè consequatur. Primum quidam motus sunt iracundia; qui videtur magnus, & violentus, sed re ipsa verbosus sum, degeneres, ignaui: qui à comicis, plebeijs hominibus tribui solent: Rumpuntur enim nonnunquam iracundia, & quo magis irascuntur, eo pleniorē omnium captant risum. Talia sunt ista apud Terentium:

Ecc 2

Tum

Demeſtr. de corona.
Cicero in Pisonem.